

Vanha vammaispalvelulaki – siirtymäaika 31.12.2027 saakka

Henkilökohtainen apu

Vammaispalvelujen käsikirja
Terveys- ja hyvinvoinnin laitos THL

Luet vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä.

Tämä laki on kumottu L:lla 14.4.2023/675, joka on voimassa 1.1.2025 alkaen.

Vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukainen sisältö on käytössä soveltuvin osin uuden vammaispalvelulain siirtymäajan loppuun 31.12.2027.

Vanha vammaispalvelulaki -osiossa kuvataan vammaispalvelulain ja kehitysvammlain mukaisia palveluja sekä lain soveltamista käytännössä. Lisäksi on kuvattu vanhan vammaispalvelulain mukainen asiakasprosessi.

Teksti on vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä. THL:n tuottama sisältö on julkaistu alkuperäisessä muodossaan THL:n sähköisessä Vammaispalvelujen käsikirjassa.

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista \(Finlex\)](#)

Henkilökohtainen apu

Mitä henkilökohtainen apu on?

Henkilökohtainen apu on

1. toisen ihmisen antamaa välttämätöntä apua niissä (tavanomaisen elämän) asioissa, joita henkilö ei pysty kokonaan tai osittain itse vammaan tai sairauden vuoksi tekemään
2. itsenäisen elämän mahdollistaja vaikeavammaiselle henkilölle
3. palvelu, jota tulee myöntää vammaispalvelulain mukaiset edellytykset täyttävälle vaikeavammaiselle henkilölle

Mihin henkilökohtaista apua myönnetään?

Henkilökohtainen apu kohdistuu niihin toimiin, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vammaan tai sairauden vuoksi selviä. Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä omien valintojensa toteuttamisessa niin kotona kuin kodin ulkopuolella:

- päivittäisissä toimissa
- työssä ja opiskelussa
- harrastuksissa
- yhteiskunnallisessa osallistumisessa
- sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä

Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan niitä toimintoja, joita ihmiset elämässään tekevät joko joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikaväleihin. Ne ovat siis elämässä yleisesti tehtäviä tavanomaisia asioita. Tällaisia ovat muun muassa liikkuminen, pukeutuminen, henkilökohtainen hygienia ja sen hoito, vaate- ja ruokahuolto, kodin siisteydestä huolehtiminen sekä asiointi, kuten esimerkiksi kaupassa tai viranomaisessa asioiminen. Päivittäisiin toimiin kuuluu myös vaikeavammaisen henkilön huollossa tai hoidossa olevan lapsen päivittäisiin toimiin osallistuminen.

Jos avun ja avustamisen tarve perustuu pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulee siihen vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla. Tällaista hoivaa, hoitoa ja valvontaa on ainakin sellainen hoito ja huolenpito, jota annetaan pääasiassa lääketieteellisin perustein tai sellainen hoito ja huolenpito, jota on annettavissa henkilön vammaisuudesta tai sairaudesta riippumatta, esimerkiksi ns. perushoito.

Kuinka paljon henkilökohtaista apua myönnetään?

Vammaispalvelulain 8 c §:ssä on säännökset siitä, kuinka paljon henkilökohtaista apua on myönnettävä. Tämän lisäksi on otettava huomioon perustuslain lain säännökset, jotka turvaavat jokaisen oikeuden välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että palveluilla tulee turvata jokaiselle ihmisarvoinen elämä sekä edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Ihmisarvoinen elämä tarkoittaa perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ylläpitoa sekä mahdollisuuksia tehdä valintoja ja toteuttaa eri tavoin itseään.

Henkilökohtaisen avun tuntimäärää arvioitaessa on ensin arvioitava, kuinka paljon apua henkilö välttämättä tarvitsee. Vasta sen jälkeen voidaan arvioida, mikä tuntimäärä kattaa avun tarpeen.

Päätöstä tehtäessä on huomioitava myös se, että käytännössä riittävä tuntimäärä on usein enemmän kuin vain yksittäisiin avustamistilanteisiin kuuluva yhteenlaskettu aika. Tämä johtuu pitkälti työntekijän työsuhdetta ja työaikaa koskevasta lainsäädännöstä.

Työaika on työlainsäädännön mukaan kaikki se aika, jolloin työntekijän tulee olla työnantajan käytettävissä. Henkilökohtaisen avun työsuhteissa työtehtäviä ei yleensä tehdä yhtäjaksoisesti, vaan ne sijoittuvat eri työvuoron kohtiin riippuen siitä, minkälaista apua henkilö milläkin hetkellä tarvitsee. Työtehtävien

välillä on yleensä myös sellaista aikaa, jolloin henkilökohtaisen avustajan on oltava vammaisen henkilön käytettävissä, mutta hän ei välttämättä sillä hetkellä varsinaisesti tee avustamiseen liittyviä tehtäviä. Palvelutarpeen arviointi ja palvelusuunnitelma on keskeisessä asemassa riittävää tuntimäärää arvioitaessa. Palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä on syytä arvioida henkilökohtaisen avun tarve kaikilla elämän-alueilla. Tässä voidaan käyttää apuna erilaisia avuntarpeen kartoitusmenetelmiä. Palveluasumisen tai asumispalveluiden piirissä olevalla henkilöllä on oikeus saada asumispalveluiden lisäksi henkilökohtaista apua yksilöllisen tarpeensa mukaan työhön ja opiskeluun, harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Järjestämistavasta riippumatta henkilökohtaisen avun käyttäjä itse päättää, miten, missä ja milloin hän saa henkilökohtaista apua sekä, kuka häntä avustaa.

Päivittäiset toimet

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Laissa ei määritellä minimi- tai enimmäistuntimäärää, vaan arviointi tulee tehdä yksilöllisen tarpeen perusteella.

Päivittäisiä toimia ovat toiminnot, joita ihmiset elämässään tekevät joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikaväleihin. Esimerkkeinä päivittäisistä toimista ovat kotona ja kodin ulkopuolella tapahtuvat jokapäiväiset ja yleisesti elämässä tapahtuvat asiat ja toimet, kuten

- liikkuminen
- pukeutuminen
- henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen
- vaate- ja ruokahuolto
- kodinhoito
- kaupassakäynti
- lääkärikäynnit
- muu asiointi
- lasten vieminen päiväkotiin ja lasten päivittäisiin toimiin osallistuminen ym.

Työ ja opiskelu

Henkilökohtaista apua on järjestettävä työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Laissa ei ole määritelty enimmäistuntimäärää, vaan arviointi tehdään yksilöllisen tarpeen perusteella.

Työllä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi yritystoimintaa. Opiskeluna pidetään vastaavasti jonkin tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävää opiskelua tai sellaista opiskelua, joka vahvistaa vaikeavammaisen henkilön ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä. Tällaiseksi opiskeluksi on katsottava myös vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus.

Esimerkiksi lukiossa ja korkeakouluissa opiskelevien vaikeavammaisten henkilökohtainen apu järjestetään vammaispalvelulain nojalla. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelun edellyttämien avustajapalveluiden järjestämisvastuu on ensisijaisesti koulutuksen järjestäjällä. Velvollisuus järjestää opiskelijalle henkilökohtainen koulunkäyntiavustaja on kuitenkin vain vaativan erityisen tuen tehtävän saaneella koulutuksen järjestäjällä eli ns. erityisoppilaitoksella.

Henkilökohtaista apua voidaan järjestää myös ulkomaille suuntautuvien tavanomaiseen elämään kuuluvien loma- ja työmatkojen ajaksi.

Henkilökohtainen apu ja vammaishuippu-urheilu

Yhdenvertaisuusvaltuutettu antoi kannanoton vammaisurheilijoiden yhdenvertaisuuden edistämisestä 17.4.2019. Kannanoton mukaan ainakin apurahaa saavien huippu-urheilijoiden kohdalla urheilu pitää

rinnastaa työntekoon, kun arvioidaan henkilökohtaisen avun tarvetta.

[Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Vammaisurheilijoiden yhdenvertaisuutta on edistettävä \(2019\)](#)

Henkilökohtaista apua myönnettäessä pitää joka tapauksessa aina käyttää yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaa harkintaa.

Vammaisen henkilö voi tarvita henkilökohtaista apua vammaispalvelulain tarkoittamalla tavalla urheilukilpailuihin osallistuessaan. Henkilökohtaista apua voi saada sekä kotimaassa että ulkomailla järjestettäviin kilpailuihin.

Urheilu pitää rinnastaa työntekoon ainakin, jos kyseessä on huippu-urheilija, joka saa apurahaa (tai jolle urheilu turvaa muuten toimeentulon).

Jos kyseessä ei ole apurahaa saava huippu-urheilija, henkilökohtaista apua myönnetään kuten yleensäkin vapaa-ajan toimintoihin. Urheiluharrastus pitää ottaa huomioon, kun harkitaan henkilökohtaisen avun määrää.

Perusopetus

Perusopetuksen osalta henkilökohtaisen avun ensisijainen järjestämisvastuu on kunnan opetustoimella. Hyvinvointialueen vammaispalvelulla on toissijainen velvollisuus järjestää henkilökohtaista apua, jos esimerkiksi koulutoimen järjestämä apu ei ole riittävää tai sopivaa.

Perusopetuslain 31 §:n mukaan vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut. Päätöksen asiassa tekee opetuksen järjestäjä. Avustaminen voidaan järjestää joko henkilökohtaisen tai useamman oppilaan yhteisen avustajan turvin.

Koululaiselle annettava vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu voi myös kattaa esimerkiksi kotitehtävissä avustamisen kouluajan jälkeen.

Harrastukset, yhteiskuntaan osallistuminen ja sosiaalinen kanssakäyminen

Harrastuksia, yhteiskuntaan osallistumista ja sosiaaliseen kanssakäymistä varten (kuten ystävyys- ja sukulaissuhteiden ylläpitämiseen) henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta. Kyseessä on vähimmäismäärä, joten tarvittaessa perustellusta syystä tuntimäärä voi aina olla suurempikin. Erityistilanteissa on mahdollista myöntää näihin toimintoihin myös vähemmän kuin 30 tuntia kuukaudessa. Silloin hyvinvointialueen on kuitenkin pystyttävä perustelevaan, millä tavoin vähimmäismäärää vähäisempi tuntimäärä kattaa välttämättömän avun tarpeen.

Henkilökohtainen apu suhteessa muihin palveluihin ja tukitoimiin

Vammaispalvelulaki on ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin, mutta toissijainen suhteessa sosiaalihuoltolakiin. Sovellettava laki tulee valita sen mukaan, minkä lain perusteella järjestettävä apu ja tuki toteuttaa parhaiten asiakkaan perusoikeuksia ja kyseessä olevan lain tarkoitusta sekä asiakkaan etua.

Henkilökohtainen apu on mahdollista yhdistää tarvittaessa myös muihin vammaispalvelulain, sosiaalihuoltolain tai kehitysvammalain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin. Palvelutarvetta arvioitaessa ja viimeistään palveluista päätettäessä on yksilöllisesti arvioitava, millä keinoin asiakkaan palvelutarve parhaiten tyydytetään. Eri palvelujen yhdistelmän tulee muodostaa asiakkaan olosuhteisiin ja tarpeisiin nähden tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden.

Jos asiakkaalle esimerkiksi järjestetään palveluasuminen kotiin, se voidaan toteuttaa erilaisten palvelu- ja tukitoimiyhdistelmien avulla. Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen voidaan järjestää vaikkapa osaksi henkilökohtaisen avun ja kotihoidon turvin. Lisäksi henkilökohtaista apua pitää myöntää kodin ulkopuolelle.

On myös mahdollista järjestää apu sekä kotiin että kodin ulkopuolelle pelkästään henkilökohtaisena apuna. Henkilöiden palvelukokonaisuutta ja palveluiden järjestämistapaa arvioitaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, yksilölliset tarpeet sekä asiakkaan etu.

Muut palvelumuodot henkilökohtaisen avun sijaan

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan hyvinvointialueella ei ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

Tämä koskee tilanteita, joissa vaikeavammaisen henkilö tarvitsee vaativaa ja monialaista erityisosaamista sekä ympärivuorokautista sairaanhoidollista hoitoa edellyttäviä palveluja. Säännös koskee myös tilanteita, joissa henkilö on jo palvelu- tai hoidontarpeensa kannalta perustellusti laitoshoidossa.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskusten mietinnössään ilmaiseman kannan mukaan kuitenkin myös laitoshoidossa oleville vaikeavammaisille henkilöille tulee mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ylläpito ja yhteiskunnallinen osallisuus. Vaikka henkilökohtainen apu ei olisi tarkoituksenmukainen palvelumuoto, palvelut on kuitenkin järjestettävä jollakin tarkoituksenmukaisella tavalla.

Oikeus henkilökohtaiseen apuun

Kenellä on oikeus henkilökohtaiseen apuun?

Henkilökohtaista apua järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista, eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

Välttämättömyydestä ja toistuvasta toisen henkilön avun tarpeesta on kyse sekä

- silloin kun avun tarve on jatkuvaluonteista ja määrällisesti runsasta; että
- silloin kun se on määrällisesti vähäisempää, mutta toistuvaa.

Mikäli henkilö ei tarvitse toistuvasti toisen henkilön apua tai tarve apuun voidaan turvata tosiasiallisesti jollain muulla tavoin, esimerkiksi apuvälinein, henkilöä ei ole pidettävä henkilökohtaisen avun suhteen vaikeavammaisena henkilönä.

Vaikeavammaisuus määritellään vammaispalvelulain 8 c §:ssä ensisijaisesti yksilöllisen toimintakyvyn perusteella. Hallituksen esityksessä todetaan, että mitään tiettyä vammaa tai sairautta ei edellytetä. Merkitseviä ovat yksilöllisesti arvioitava toimintakyky ja sen rajoitteet.

Henkilöllä oltava pitkäaikainen tai etenevä vamma tai sairaus

Säännös edellyttää, että henkilöllä on pitkäaikainen tai etenevä vamma tai sairaus. Pitkäaikaisuutta määriteltäessä merkitystä ei ole yksin sillä, kuinka kauan sairaudesta tai vammasta johtuen palvelujen tarve mahdollisesti jatkuu.

Henkilö ei ole oikeutettu henkilökohtaiseen apuun, mikäli hänen vammansa tai sairautensa on luonteeltaan ohimenevä ja siitä johtuvat toimintarajoitteet sekä avun tarve ovat lyhytkestoisia. Tällainen on esimerkiksi jalan murtuminen. Kuitenkin joissakin tilanteissa myös lyhytaikaiseksi muutoin määriteltävissä oleva vamma tai sairaus voi oikeuttaa henkilökohtaiseen apuun. Tarve henkilökohtaiseen apuun voi olla lyhytaikainen esimerkiksi sen johdosta, että tiedossa on sairauden nopea eteneminen, joka voi johtaa suhteellisen lyhyen ajanjakson jälkeen laitoshoitoon tai kuolemaan. Tästä huolimatta sairautta on pidettävä säännöksen tarkoittamassa mielessä pitkäaikaisena.

Pääsääntöisesti henkilökohtaiseen apuun oikeuttavat vammat ja sairaudet ovat luonteeltaan pysyviä. Ne voivat olla myös eteneviä kuten esimerkiksi MS-tauti, eräät lihassairaudet ja ALS sekä jotkut harvinaiset sairaudet.

Sairauksille voi olla ominaista toimintakyvyn voimakas vaihtelu ja siitä aiheutuva vaihteleva ja toistuva henkilökohtaisen avun tarve. Avun tarpeen runsaus voi vaihdella sairauden kulusta ja tilasta johtuen. Vaihtelevia avuntarpeita esiintyy tyypillisesti esimerkiksi MS-taudissa, vaikeahoitoisissa epilepsioissa ja muissa neurologisissa sairauksissa.

Sairauden tai vamman aiheuttama toimintarajoite saattaa olla sen laatuinen, että henkilö tarvitsee apua vain joissakin tilanteissa, ympäristöissä tai olosuhteissa. Esimerkiksi henkilöt, joilla on näkövamma, kehitysvamma tai hahmotushäiriöitä, selviytyvät usein tutuissa ympäristöissä tai tilanteissa itsenäisesti, mutta tarvitsevat apua vieraassa ympäristössä ja tilanteissa. Pyörätuolilla liikkuva voi selvitä itsenäisesti kesällä, mutta talvikelillä tarvitsee apua liikkumisessaan. Avun tarve on tällöinkin lain tarkoittamalla tavalla yleensä toistuvaa, vaikkakin ajoittaista.

Vamman tai sairauden laatu taikka diagnoosi yksinään ei ole ratkaiseva henkilökohtaista apua järjestettäessä vaan olennaisia ovat henkilön toimintakyvyn rajoitteet ja niistä johtuva välttämätön avun tarve. Myös kehitysvammaiset henkilöt voivat olla oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun. Heidän avun tarpeensa voivat olla sekä vaihtelevia, runsaita että vain ajoittain toistuvia.

Voimavarat avun tarpeen määrittelyyn

Henkilökohtaisen avun luonne sekä sen tarkoitus tukea henkilön omia valintoja ja itsenäistä elämää edellyttävät, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä sekä avun sisältö että toteutustapa. Hänen on kyettävä ottamaan kantaa ainakin tuettuna avuntarpeisiinsa ja niihin vastaamisen tapoihin. Jos avun ja avustamisen tarve perustuu pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulee siihen vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.

Vaikeavammaisella henkilöllä voi olla laissa edellytetyjä voimavaroja, vaikka hänellä olisi vaikeuksia ilmaista itseään. Henkilön kuulemisessa voidaan tarvittaessa käyttää esimerkiksi tulkitsemista sekä kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä. Myös omaisten ja läheisten asiantuntemukseen on mahdollista tukeutua, mutta avun tarpeen määrittelyyn ei tule perustua toisen henkilön esittämiin näkemyksiin. Mikäli henkilön oma käsitys henkilökohtaisen avun sisällöstä ja sen toteutustavoista pystytään erilaisilla keinoilla selvittämään luotettavasti esimerkiksi puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien avulla, se saattaa riittää täyttämään lain tarkoittaman voimavaraedellytyksen.

Edellytystä, jonka mukaan henkilökohtaisen avun saajan on kyettävä itse määrittelemään avun sisältö ja toteuttamistapa, on kuitenkin tulkittava varovasti. Hallituksen esityksessä todetaan, että on tilanteita, joissa avustajan on kyettävä tulkitsemaan henkilön tunnetiloja ja tarpeita, vaikka tämä ei toimintakyvyn ongelmien takia niitä pysty selkeästi ilmaisemaan. Näin voi olla esimerkiksi silloin, jos henkilö sairastaa pitkälle edennyttä lihassairautta tai vaikean traumaattisen aivovamman jälkitilaa. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisukäytännössään asettanut voimavaraedellytyksen hyvin matalalle. Tämä on alun perinkin ollut lain soveltajan tarkoitus.

Oikeuskäytännössä on joissain tapauksissa katsottu, että voimavaraedellytys voi täytyä myös osittain. Henkilöllä on todettu olevan voimavaroja määritellä oma avuntarpeensa esimerkiksi vapaa-ajan toimissa mutta ei kaikissa päivittäisissä toimissa.

Sellaiselle henkilölle, joka ei täytä henkilökohtaisen avun voimavaraedellytystä, tulee järjestää vastaava yksilöllisiin tarpeisiin vastaava palvelu muulla tavoin.

Ikääntyneet ja henkilökohtainen apu

Oikeutta vammaispalvelulain perusteella järjestettävään henkilökohtaiseen apuun ei ole henkilöllä, jonka avun tarve johtuu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista tai toimintarajoitteista. Lain valmisteluaineistosta ei käy ilmi, mitä nämä sairaudet tai toimintarajoitteet voisivat olla.

Oikeuskäytännössä on tehty rajanvetoa sen suhteen, mitkä sairaudet ja niistä johtuvat toimintakyvyn rajoitteet ovat tai eivät ole tavanomaisesti ikääntymiseen liittyviä. Normaaliin ikääntymiseen liittyvänä ei ole pidetty esimerkiksi glaukoomaa tai silmänpohjan kosteaa ikärappeumaa. Oikeus henkilökohtaiseen apuun on kuitenkin aina selvitettävä yksilöllisesti henkilön kokonaistilanteen pohjalta eikä tietty diagnoosi itsessään

ole ratkaiseva. Henkilöllä saattaa olla muitakin kuin ikääntymiseen liittyviä sairauksia tai toimintarajoitteita, jolloin on olennaista selvittää, mistä toimintakyvyn heikkeneminen ja avuntarve pääasiassa johtuu. Oikeutta henkilökohtaiseen apuun ei siis ole sidottu tiettyyn ikään vaan toimintarajoitteen objektiivisiin syihin. Ikääntyneillä vammaisilla ja ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä on siten oikeus palveluihin ja tukitoimiin samoin perustein kuin muillakin vammaisilla henkilöillä.

Iäkkäinä vammautuneet ja ikääntyvät vammaiset tuleekin erotella tavanomaiseksi katsottavasta ikääntymisestä ja tästä aiheutuvista sairauksista tai toimintarajoitteista. Tällaisia ikääntymiseen liittyviä sairauksia ovat ne sairaudet, jotka normaalistikin liittyvät vanhenemiseen ja joita on siis pidettävä tyypillisinä tiettyyn ikään tai elämänvaiheeseen liittyvinä sairauksina tai toimintarajoitteina.

Tarkoitus on, että myös iäkkäinä vammautuneet ja muut iäkkäät vammaiset kuuluvat vammaispalvelulain piiriin, kunhan toimintarajoite ei siis johdu ainoastaan ikääntymisestä. Esimerkiksi ikääntymisen myötä näkö- ja kuulo heikentyvät, mutta vain osalla ihmisistä niin voimakkaasti, että tila vastaa vaikeavammaisuutta. Henkilöä ei voida sulkea henkilökohtaisen avun ulkopuolelle suoraan tietyn diagnoosin perusteella. Vaikeavammaisen henkilön ikääntyminen ei sulje häntä henkilökohtaisen avun ulkopuolelle.

Muulla vammaispalvelulaisissa ei ikää koskevia rajoituksia ole. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi iän perusteella.

Viranomaisilla on velvollisuus tulkita lakia perusoikeusmyönteisesti. Ainoa lainmukainen poissulkuperuste on tavanomainen ikääntymiseen liittyvä toimintakyvyn heikkeneminen. Jos henkilön avuntarve johtuu tällaisesta ikään liittyvästä toimintakyvyn rajoitteesta eivätkä henkilökohtaisen avun myöntämisen kriteerit täyty, on henkilölle kuitenkin myönnettävä tarvittaessa muuta sopivaa apua.

Lapset ja henkilökohtainen apu

Vaikeavammaisilla lapsilla on oikeus vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun silloin, kun he eivät ole vanhempiensa ja muiden huoltajiensa välittömän ja jatkuvan valvonnan ja hoivan tarpeessa, vaan voivat itse ainakin osittain vaikuttaa ja tehdä päätöksiä omasta toiminnastaan. Mitään tiettyä ikää ei voida asettaa mittariksi, vaan lapsen yksilöllinen tilanne ja kehitystaso tulee ottaa huomioon asiakaslain 10 §:n mukaisesti. Myös sosiaalihuoltolain 32 § edellyttää, että lapsen omiin mielipiteisiin ja toivomuksiin kiinnitetään erityistä huomiota. Muutoinkin sosiaalihuoltolain lapsia koskevat säännökset, kuten sosiaalihuoltolain 5 § (lapsen etu), ohjaavat vahvasti asiakasprosessia.

Henkilökohtaiselle avulle ei ole laissa alaikäraja, mutta säännös henkilön kyvystä määrittellä itse avun sisältö ja toteutustapa saattaa aiheuttaa joitakin rajoituksia. On esimerkiksi harkittava, pystyykö lapsi määrittelemään vaaditulla tavalla avun sisällön ja toteutustavan. Tässä suhteessa merkitystä voi olla myös sillä, mihin tarkoitukseen henkilökohtaista apua on haettu. Avun tarpeen ja sen sisällön määrittelemiseksi vaadittavat kyvyt ovat erilaisia päivittäisten toimien suhteen kuin esimerkiksi harrastusten tai lasten keskinäisten sosiaalisten tilanteiden osalta. Aivan pieneltä lapselta tämä ei todennäköisesti onnistu päivittäisten toimien osalta, mutta kouluikäinen pystynee yleensä näkemään oman avuntarpeensa jo aika hyvin tässäkin suhteessa. Toisaalta selvästi alle kouluikäinenkin kykenee määrittämään esimerkiksi leikkeihin tarvitsemansa avun.

Lapsen oikeus henkilökohtaiseen apuun on aina arvioitava yksilöllisesti. Henkilökohtaisella avulla tulee vastata lapsen tarpeisiin iän ja lapsen kehitystason edellyttämällä tavalla. Avun tarpeen arvioissa tulee lähteä siitä,

- mikä on vammattoman lapsen mahdollisuus ja kyky toimia itsenäisesti kullakin ikätasolla
- miten henkilökohtaisella avulla voitaisiin turvata vammaiselle lapselle nämä samat mahdollisuudet liikkumiseen, sosiaalisiin suhteisiin, harrastuksiin ym.

Jos lapsen ei katsota täyttävän henkilökohtaisen avun myöntämiskriteerejä, hänelle on järjestettävä muita sopivia ja tarkoituksenmukaisia palveluja. Mikäli vaikeavammaisen lapsen avun tarve edellyttää pääosin sairaanhoidon osaamista tai muuta erityisosaamista jatkuvasti tai pitkäaikaisesti, tulee siihen vastata muun sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädännön perusteella

Perusteena välttämätön avuntarve – ei diagnoosi

Henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vaikeavammaainen henkilö tarvitsee vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä toisen henkilön apua suoriutuakseen tavanomaisista elämäntoiminnoista. Avuntarpeen ei tarvitse olla runsasta, kunhan se on välttämätöntä.

Mitään ryhmää ei ole suljettu henkilökohtaisen avun järjestämisen ulkopuolelle vamman tai sairauden laadun tai diagnoosin perusteella. Kaikkien pitkäaikaissairaiden ja vammaisten henkilöiden kohdalla vammasta ja sairaudesta riippumatta oikeutta henkilökohtaiseen apuun on arvioitava tarkastelemalla sitä, miten kunkin henkilön yksilöllinen tilanne vastaa ei vain henkilökohtaisen avun, vaan myös vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestämisedellytyksiä kokonaisuudessaan.

Avun tarpeen arviointi

Kun arvioidaan avun välttämättömyyttä, on otettava huomioon erityisesti seuraavat säännökset:

- Perustuslain 19 §:n mukaan "jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon". Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta.
- YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksen 19 artiklassa säädetään valtioiden velvollisuudesta varmistaa mm., että vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima palveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä.

Vammaisille henkilöille on

- järjestettävä ihmisarvoisen elämän edellyttämä huolenpito
- taattava mahdollisuudet itsenäiseen elämiseen ja osallisuuteen yhteisössä ilman syrjintää
- sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Mikä on välttämätöntä apua?

Henkilökohtaisen avun välttämättömyys on arvioitava aina ottamalla huomioon henkilön yksilöllinen avuntarve ja hänen elämäntilanteensa kokonaisuudessaan. Vaikeavammaisten henkilöiden on saatava se apu, jonka he välttämättä tarvitsevat, jotta perus- ja ihmisoikeudet toteutuisivat.

Oikeuskansleri on ratkaisussaan vuonna 2008 todennut, että perustuslaissa käytetty ilmaisu "ihmisarvoisen elämän turva" on hyvin perustein tulkittavissa tarkoittavan jotain enemmän kuin pelkästään biologiselle olemassaololle välttämättömien edellytysten turvaamista.

Vaikeavammaisuus on henkilökohtaisen avun näkökulmasta sitä, että henkilö tarvitsee välttämättä apua saadakseen perustarpeensa hoidetuiksi. On välttämätöntä, että henkilön perustarpeet tulevat hoidetuiksi, jotta hän voi osallistua yhteiskuntaan sen täysivaltaisena jäsenenä. Yhteiskuntaan osallistuminen on välttämätöntä ihmisarvoisen elämän toteuttamiseksi.

Palvelusuunnitelmaa tehtäessä selvitetään, mitkä ovat henkilön yksilölliset tarpeet ja miten hänen kohdallaan varmistetaan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Erityisen tärkeää palvelusuunnitteluprosessissa ja avun välttämättömyyden arvioinnissa on se, että vaikeavammaisen oma mielipide ja toiveet otetaan tosiasiasa huomioon lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Päätöstä tehtäessä tulee arvioida, tarvitseeko vaikeavammaainen välttämättä apua suoriutuakseen jostakin toiminnosta. Arviota ei tehdä sen perusteella, kuinka välttämätön itse toiminto on.

Avuntarve on selvästi lain tarkoittamalla tavalla välttämätöntä, kun henkilö ei vamman tai sairauden vuoksi kykene lainkaan suoriutumaan jostakin toiminnosta. Välttämättömästä avuntarpeesta voidaan katsoa olevan kyse myös, vaikka toiminnosta suoriutuminen sinänsä vielä voisi onnistua, mutta se vaatii kohtuutonta ponnistelua. Erityisesti silloin, kun on kyse usein toistuvista elämäntoiminnoista ja niistä selviäminen edellyttää jatkuvasti äärimmäistä ponnistelua, sitä voidaan pitää kohtuuttomana.

Miten huomioin asiakkaan itsemääräämisoikeuden?

Vammaispalvelulain 8 d §:n mukaan henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä on otettava huomioon

- vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset
- palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve
- elämäntilanne kokonaisuudessaan

Vammaispalvelulain 3 §:n mukaan palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. Säännös korostaa sosiaalihuollon asiakaslain 8 §:n mukaista asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallistumista koskevien säännösten huomioon ottamista. Asiakaslain mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden huomioon ottaminen korostuu erityisesti henkilökohtaiseen avun ja asumiseen liittyvien palvelujen järjestämisessä. Vammaisen henkilön mielipide ja käsitys ovat lähtökohtana, kun arvioidaan sitä, mitä välttämätön avustaminen kyseisen henkilön kohdalla tarkoittaa. Vammaisen henkilö on paras asiantuntija, kun määritetään hänen yksilöllistä avun tarvettaan, toiveitaan ja elämäntilannettaan.

Avun tarpeen määrää ei voida koskaan arvioida pelkästään vamman, sairauden laadun tai diagnoosin perusteella. Kaksi samalla tavalla vammaista henkilöä voi tarvita hyvinkin erityyppistä apua erilaisissa elämäntoiminnoissa ja tarvittava avun määrä voi vaihdella suuresti. Tämän vuoksi yksilöllisyyden korostaminen palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa on erityisen tärkeää.

Vammaisen henkilön avun tarve saattaa vaihdella eri vuorokauden aikoina, eri viikonpäivinä ja eri vuodenaikoina. Apua voidaan myös tarvita vain tietyissä tilanteissa tai olosuhteissa. Avun tarpeissa voi olla vaihtelua johtuen vamman tai sairauden luonteesta. Tarvittavan avun sisältö ja määrä saattaa vaihdella esimerkiksi henkilön iän, yksilöllisen elämäntilanteen tai omien voimavarojen mukaan. Lisäksi merkitystä voi olla sillä, minkälaisia apuvälineitä henkilöllä on tai kuinka on huolehdittu esimerkiksi ympäristön esteettömyydestä, tiedon saavutettavuudesta tai kohtuullisista mukautuksista.

Avun tarvetta arvioitaessa on yksittäisten toimintojen ja tilanteiden lisäksi arviota henkilön kokonaistilannetta ja rakennettava sellainen avun kokonaisuus, joka tosiasiallisesti mahdollistaa sellaisen elämän, jota henkilö haluaa elää.

Avun järjestäminen

Hyvinvointialue voi järjestää henkilökohtaista apua kolmella tavalla

1. Työnantajamalli

Hyvinvointialue korvaa vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettavaksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen sekä muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut.

2. Palveluseteli

Hyvinvointialue antaa vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluiden hankkimista varten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetussa laissa (569/2009) tarkoitetun palvelusetelin, jonka arvo on kohtuullinen.

3. Oma tai ostopalvelu

Hyvinvointialue hankkii vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai tuottaa palvelun itse taikka sopimuksin yhdessä yhden tai useamman hyvinvointialueen kanssa.

Kaikki nämä henkilökohtaisen avun tuottamistavat ovat käyttäjälleen maksuttomia.

Tuottamistavan valinta

Myös henkilökohtaisen avun tuottamistavan on tuettava ja edistettävä vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaista oikeutta elää yhteisössä sekä tehdä samanlaisia valintoja kuin muut ihmiset.

Henkilökohtaisen avun intiimi luonne korostaa tuottamistavan valinnan tekemistä yhteisymmärryksessä vaikeavammaisen henkilön kanssa. Siksi asiakkaan omien käsitysten selvittämisellä on suuri merkitys. Jotta asiakas voisi kertoa oman mielipiteensä sopivasta tuottamistavasta, hänen tulee ensin saada tietoa siitä, mitä vaihtoehtoja henkilökohtaisen avun järjestämiseksi on. Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan asiakkaalle on selvitettävä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Henkilökohtaisen avun tuottamistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä hyvinvointialueen on otettava huomioon

- vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä
- palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja
- elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Henkilön oma mielipide ja toivomukset on otettava huomioon arvioitaessa sitä, millä tavoin järjestetty henkilökohtainen apu parhaiten

- edistää henkilön itsenäistä elämää ja osallistumismahdollisuuksia
- vastaa hänen yksilölliseen avuntarpeeseensa ja
- soveltuu hänen elämäntilanteeseensa.

Hallituksen esityksessä korostetaan henkilön oman näkemyksen ensisijaisuutta päätettäessä avun määrästä ja järjestämistavasta henkilökohtaisessa avussa.

Tuottamistavasta riippumatta avun saajalla tulee olla mahdollisuus itse määrittää mitä, missä, milloin ja miten apua annetaan.

Tuottamistavasta tai useamman tavan käytöstä päätettäessä voidaan apuna käyttää tulkkausta sekä kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä.

Henkilökohtaisen avun tuottamistavan valintaan vaikuttaa myös, minkälaista henkilön vammasta tai sairaudesta johtuva avun tarve on. Esimerkiksi työnantajamallin käyttäminen edellyttää, että henkilö kykenee huolehtimaan työnantajavelvoitteista tai hänellä on edunvalvoja taikka läheinen, joka voi huolehtia velvoitteista hänen puolestaan. Myös järjestettäessä henkilökohtaista apua lapselle, tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kykynsä toimia erilaisissa tilanteissa.

Vammaisen henkilön läheiset tai esimerkiksi asumisyksikön työntekijät voivat tarvittaessa tukea vammaista henkilöä oman tahdon muodostamisessa ja ilmaisemisessa silloin, kun se on hänelle vamman vuoksi vaikeaa.

Tuottamistapoja voi yhdistää

Henkilökohtaisen avun eri tuottamistapoja voidaan yhdistää toisiinsa sekä muihin vammaispalvelulain ja muun sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin. Henkilökohtainen apu voidaan esimerkiksi järjestää työnantajamallilla, mutta myöntää palveluseteli avustajan sijaisuuksien hoitamista varten.

Henkilön palvelukokonaisuutta voidaan täydentää myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisilla kotipalveluilla tai kotihoidolla sekä omaishoidolla. Silloin, kun palvelukokonaisuus muodostuu useista eri

palveluista, on myös mahdollista järjestää palvelut palveluasumisena, mikäli sen myöntämisedellytykset täyttyvät.

Eri järjestämistapoja tarkoituksenmukaisesti yhdistelemällä pystytään parhaimmillaan luomaan joustava ja asiakkaan tarpeisiin mukautuva palvelukokonaisuus. Erityisesti, kun palvelukokonaisuuteen yhdistetään muita sosiaalihuollon palveluja, tulee huolehtia siitä, ettei esimerkiksi henkilökohtaista apua paljon tarvitsevien henkilöiden päivittäistä palvelukokonaisuutta pilkota tarpeettomaan moneen lyhytkestoiseen osaan. Tällöin palveluista tulee helposti niin tarkasti aikataulutettuja, että ne eivät mahdollista vammaisen henkilön vaihtelevaa ja normaalia elämää.

Tuottamistavoista valittava asiakkaalle sopivin

Jotta henkilökohtainen apu toteutuisi lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla, hyvinvointialueella tulisi olla työnantajamallin lisäksi käytössä myös jokin muu tuottamistapa. Hyvinvointialueella on lähtökohtaisesti oikeus päättää tarkoituksenmukainen tuottamistapa. Tuottamistavan valinta on kuitenkin tehtävä siten, että asiakkaan yksilölliset tarpeet ja mielipide tulevat huomioiduksi. Hyvinvointialueen on myös huolehdittava siitä, että asiakkaan etu toteutuu asiakaslain 4 §:n ja sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ien edellyttämällä tavalla.

[Asiakaslaki 4 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuoltolaki 4 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuoltolaki 5 § \(Finlex\)](#)

Palveluseteli, hyvinvointialueen oma palvelu tai ostopalvelu mahdollistavat sen, että henkilökohtaisen avun piiriin pääsevät myös sellaiset vaikeavammaiset henkilöt, jotka eivät syystä tai toisesta suoriudu työnantajavelvoitteista tai eivät halua toimia työnantajina.

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan hyvinvointialueella ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avoimuuden toimenpitein. Tällöin palvelut on kuitenkin järjestettävä jollakin tarkoituksenmukaisella tavalla.

Omainen avustajana

Vammaispalvelulain 8 d §:n mukaan henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, ellei sitä erityisen painavasta syystä ole pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena. Henkilökohtaisen avustajan tulee olla pääsääntöisesti perheen ulkopuolinen henkilö.

Rajoitus koskee säännöksen mukaan työnantajamallia, mutta korkein hallinto-oikeus on ostopalvelua koskevassa vuosikirjaratkaisussaan (Ks. KHO:2019:117) katsonut, että kuntayhtymällä, nykyisin hyvinvointialueella, oli ollut kyseisessä tapauksessa oikeus sopia palveluntuottajan kanssa ehdosta, jonka mukaan asiakkaan omaista tai läheistä ei voitu käyttää asiakkaan henkilökohtaisena avustajana ilman erityisen painavaa syytä.

[KHO 2019:117 vuosikirjaratkaisu \(Finlex\)](#)

Hyvinvointialueen tehdessä ratkaisua henkilökohtaisen avun järjestämisestä on asia ratkaistava ottaen huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide sekä hänen elämäntilanteensa kokonaisuudessaan.

Kuka on lain mukaan omainen?

Vammaispalvelulain esitöiden mukaan omaisella tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön puolisoa, lasta, vanhempaa tai isovanhempaa. Muulla läheisellä henkilöllä tarkoitetaan avopuolisoa tai samaa sukupuolta olevaa elämäkumppania. Oikeuskäytännössä myös sisarus on katsottu lain tarkoittamaksi läheiseksi henkilöksi. Nämä henkilöt eivät siis lähtökohtaisesti voi toimia vaikeavammaisen henkilön avustajina.

Huomioitavaa on, että perheenjäsenten määritelmät voivat poiketa toisistaan eri työlakien kohdalla. Useimmissa työlaeissa perheenjäsenen käsite pitää sisällään laajemman henkilöryhmän kuin vammaispalvelulaissa tarkoitettu omainen-käsite.

Miksi avustajan tulisi olla perheen ulkopuolinen henkilö?

Säännöksellä on haettu rajaa omaishoidon ja henkilökohtaisen avun välille. Tavoitteena on ollut entistä selkeämmän eron tekeminen omaishoidon ja henkilökohtaisen avun välille.

Omaishoidon nähdään soveltuvan silloin, kun kyse on lähinnä hoivasta ja hoidosta, kun taas henkilökohtainen apu suuntautuu avustettavan itsenäisyyden ja riippumattomuuden lisäämiseen. Lähtökohta on ollut se, että läheisen henkilön ei tulisi ensisijaisesti toimia henkilökohtaisena avustajana, vaan mahdollisesti omaishoitajana. Mikäli omainen tai muu läheinen henkilö toimii henkilökohtaisena avustajana, hän ei voi toimia samaan aikaan omaishoitajana.

Rajauksia on perusteltu usealla eri syyllä. Ensimmäinen vedotaan itsenäisen elämän ideologiaan ja avustajajärjestelmän tarkoitukseen. Henkilökohtaisen avun tarkoitus on mahdollistaa vaikeavammaisen henkilön itsenäinen elämä. Koska kyseessä on järjestelmä, jonka pitäisi kannustaa ihmisiä ottamaan oma elämä haltuunsa ja tekemään aidosti omia valintoja, on parempi, ettei avustaja ole liian läheinen henkilö.

Myös itsenäistyneiden nuorten kohdalla pidetään tärkeänä, että heillä on aito mahdollisuus irtautua lapsuudenkodistaan. Useissa tilanteissa itsenäistymistä voidaan perustellusti pitää helpompana, jos henkilökohtaisena avustajana toimii perheen ulkopuolinen henkilö.

Lisäksi perheen sisäinen työsuhte voi aiheuttaa vääranlaista vallankäyttöä ja jääviysongelmia. Läheinen ei voi toimia sekä vaikeavammaisen henkilön edunvalvojana että henkilökohtaisena avustajana. Tällaisessa tilanteessa läheisen tulee hakea itselleen sijainen niihin edunvalvojan tehtäviin, jotka liittyvät henkilökohtaiseen apuun.

Milloin omainen voi toimia avustajana?

Rajaus ei kuitenkaan ole ehdoton. Vammaisen henkilön omainen tai läheinen voi toimia henkilökohtaisena avustajana, jos sitä erityisen painavasta syystä on pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena. Lain esitöiden mukaan erityisen painava syy palkata omainen tai muu läheinen henkilö avustajaksi voisi olla esimerkiksi äkillinen avuntarve, kun vakituinen avustaja sairastuu tai hänen työsuhteensa päättyy. Omaisen tai muun läheisen palkkaaminen avustajaksi voi olla perusteltua myös silloin, kun perheen ulkopuolisen avustajan löytäminen osoittautuu vaikeaksi tai mahdottomaksi.

Vammaan tai sairauteen liittyvät erityiset syyt esimerkiksi kommunikaation haasteet voivat niin ikään johtaa siihen, että on avun saajan edun mukaista, jos omainen tai muu läheinen henkilö toimii avustajana. Lisäksi tällaisia erityisiä syitä voi liittyä toimintakykyyn voimakkaasti vaikuttaviin vammoihin ja sairauksiin, joita ovat esimerkiksi ALS ja muut etenevät lihassairaudet, pitkälle edennyt MS-tauti sekä vaikeat traumaattiset aivovammat. Avustajalta edellytetään silloin muun muassa vaikeavammaisen henkilön fyysisen motoriikan hallintaa sekä vaikeimmissa tilanteissa eleiden ja tunnetilojen tulkintaa.

Joissakin tapauksissa omaisen palkkaaminen pienelle lapselle avustajaksi voi olla perusteltua lapsen edun kannalta. Myös vammaispalvelua koskevassa päätöksenteossa on huomioitava erityisesti lapsen asema ja päätös on tehtävä lapsen edun huomioivalla tavalla siten kuin sosiaalihuoltolain 5 §:ssä säädetään.

Työsuhte perheenjäsenten välillä

Työnantajamallissa perusasetelma on, että vaikeavammaisen henkilön (työnantajan) ja henkilökohtaisen avustajan (työntekijän) välille syntyy työsopimuslain mukainen työsopimussuhde, johon sovelletaan yleistä työlainsäädäntöä ja työsopimuksen määräyksiä. Seuraavassa tarkastellaan työsuhdetta, jossa henkilökohtaisena avustajana toimii vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu perheenjäsen.

Lähtökohtana on, että myös perheenjäsenten välillä voi syntyä työsuhte. Vaikka perheenjäsenet voivat tehdä keskenään työsopimuksen, perheenjäsenten välisissä työsuhteissa sovelletaan osin tavanomaisesta poikkeavia työlainsäädännön määräyksiä.

Työaikalain soveltaminen

Vuoden 2020 alusta voimaan tullut työaikalaki (872/2019) muutti henkilökohtaisina avustajina toimivien perheenjäsenten asemaa. Lakia sovelletaan pääsääntöisesti myös perheenjäseniin, kun taas aikaisemmassa työaikalaissa (605/1996) perheenjäsenet oli rajattu lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Voimassa oleva työaikalaki ei kuitenkaan koske työnantajan perheenjäsentä, joka voi itse päättää työajastaan (872/2019, 2 §).

Henkilökohtaisen avustajan työ on kuitenkin luonteeltaan sellaista, ettei avustajalla voi ainakaan pääsääntöisesti olla vapautta päättää itse työajoistaan: henkilökohtainen apu lähtee apua saavan henkilön tarpeesta, ja se toteuttaa hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Näin ollen sellaiset työnantajan perheenjäsenet, jotka työskentelevät henkilökohtaisena avustajana, kuuluvat pääsääntöisesti työaikalain soveltamisen piiriin.

Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että perheenjäseniin sovelletaan ylityön kertymistä ja työaikakorvauksia koskevia sääntöjä.

Vuosiloman määräytyminen

Vuosilomalain 2 §:n mukaisesti lakia sovelletaan kokonaisuudessaan perheenjäseniin silloin, kun työnantajan palveluksessa on myös perheen ulkopuolisia työntekijöitä. Sen sijaan niissä tilanteissa, joissa työnantajan palveluksessa ei ole perheen ulkopuolisia työntekijöitä, työnantajan perheenjäsenillä on vastaava oikeus vuosilomalain 8 §:n mukaiseen vapaaseen ja vuosilomalain 16 §:n mukaiseen lomakorvaukseen kuin kotityöntekijöilläkin.

Työsuhteessa olevalle perheenjäsenelle syntyy siis oikeus halutessaan vapaaseen, joka vastaa pitkälti muille työntekijöille myönnettävää vuosilomaa. Perheenjäsenellä on aina oikeus saada myös rahallinen lomakorvaus vapaan ajalta.

Vaikeavammaisen henkilökohtaisina avustajina toimivilla perheenjäsenillä on työsuhteen kestäessä oikeus halutessaan saada kaksi arkipäivää vapaata kultakin kalenterikuukaudelta, jonka aikana hän on ollut työsuhteessa.

Perheenjäsenen käsite on vuosilomalaissa sama kuin työaikalaissa. Näin ollen merkityksellistä perheenjäsenen käsitteen määrittämisessä ovat sukulaisuus ja henkilöiden sosiaalinen läheisyys. Perheenjäsenten henkilöpiiriä on tulkittava laajasti.

Lomakorvaus

Vapaan ajalta työntekijänä toimivalla perheenjäsenellä on oikeus saada lomakorvauksena 9 % tai, jos työsuhde on jatkunut lomakautta edeltävän lomanmääräytymisvuoden loppuun mennessä vähintään vuoden, 11,5 % hänelle lomanmääräytymisvuoden aikana työssäolon ajalta maksetusta tai maksettavaksi erääntyneestä palkasta.

Vapaan yhteydessä lomakorvaus maksetaan ennen loman alkamista. Enintään kuuden päivän pituiselta lomajaksolta lomapalkka saadaan maksaa työsuhteessa tavanmukaisesti noudatettavana palkanmaksupäivänä. Muutoin lomakorvaus maksetaan viimeistään lomakauden päättyessä.

Työsuojelu ja työterveyshuolto

Perheenjäsenen tekemää työtä ei ole rajattu työturvallisuuslain tai työterveyshuoltolain soveltamisalan ulkopuolelle. Näin ollen työnantaja on velvollinen huolehtimaan henkilökohtaisen avustajan työturvallisuudesta samalla tavoin kuin muissakin työsuhteissa. Työnantajan on järjestettävä työterveyshuolto kaikille henkilökohtaisille avustajilleen riippumatta perheoikeudellisista suhteistaan.

Työtäpaturma- ja ammattitaitulain tultua voimaan 1.1.2016 myös työnantajan perheenjäsenet ovat työntekijöinä pakollisen työtäpaturmavakuutuksen piirissä.

Koska kysymys on lakisääteisestä työnantajan maksettavaksi kuuluvasta maksusta, hyvinvointialue on velvollinen korvaamaan työterveyshuollon järjestämisestä ja työtapaturvakuutuksen ottamisesta vammaiselle työnantajalle aiheutuvat kustannukset.

Muu työlainsäädäntö

Muilta osin perheenjäsenten väliseen työhön ja työsopimukseen sovelletaan lähtökohtaisesti samoja lakeja ja sääntöjä kuin muihinkin työsuhteisiin.

Kehitysvammainen henkilö ja henkilökohtainen apu

Kehitysvammaisilla henkilöillä, on oikeus henkilökohtaiseen apuun, kuten muillakin vammaisilla henkilöillä. Oikeus saada apua on niissä tavanomaisen elämän toiminnoissa, joita henkilö tekisi, mutta ei vamma aiheuttaman toimintarajoituksen vuoksi pysty tekemään. Henkilökohtaisen avun ulkopuolelle rajautuvat kehitysvammaisista henkilöistä kategorisesti vain ne henkilöt, joiden kohdalla huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

Henkilön oma näkemys avun ja tuen tarpeestaan

Myönnettäessä henkilökohtaista apua kehitysvammaiselle henkilölle kriittiseksi kysymykseksi voi muodostua se, kuinka päätöksenteossa ja sosiaalityössä ymmärretään vammaispalvelulain vaatimus vammaisen henkilön voimavaroista määrittellä itse tarvitsemansa avun sisältöä sekä avun järjestämisen tapaa.

Tämä vaatimus ei kategorisesti sulje kehitysvammaisia henkilöitä lain ulkopuolelle, sillä useilta kehitysvammaisilta henkilöiltä löytyy voimavaroja määrittellä omaa avun tarvettaan samoin kuin ajatuksia siitä, millä tavoin hänen tarvitsemansa apu voitaisiin järjestää. Voimavarojen osoittamiseksi riittää, että henkilö ilmaisee sen, mitä hän tekisi tai minkä suunnitelman toteuttaisi, jos hän itsenäisesti siihen pystyisi.

Keskeinen kysymys vammaispalvelulakia tulkittaessa on se, millaiset ovat palvelujärjestelmän valmiudet ja ammattilaisten käytännöt kartoittaa kehitysvammaisen henkilön omaa näkemystä häntä koskevassa asiassa. Kehitysvammaisen henkilön voi olla vaikeaa ilmaista omaa avun tarvettaan, mikä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei kehitysvammainen henkilö siihen pystyisi, kun hänelle annetaan siihen aikaa ja tukea. Osaamista ja kykyä vaaditaan tässä kohdin pikemminkin ammattilaisilta kuin kehitysvammaiselta henkilöltä.

Mikä avuksi avun ja tuen arviointiin?

On tärkeää kiinnittää huomiota siihen tapaan, jolla avun tarpeen arviointia kehitysvammaisen henkilön kanssa tehdään. Henkilön avun tarpeet käydään läpi yhdessä henkilön kanssa henkilölle soveltuvalla tavalla. Henkilö johtaa prosessia muiden tuella, ja keskeistä prosessissa on henkilön oma näkemys omasta avun tarpeestaan.

Prosessissa on huomioitava kehitysvammaisen henkilön ymmärtämisessä, päätöksenteossa ja kommunikoinnissa tarvitsema tuki sekä häntä näissä asioissa tukevat menetelmät. Se, että henkilö ei kommunikoi puheella, ei tarkoita sitä, ettei henkilöllä olisi näkemyksiä ja kykyä tehdä päätöksiä. On myös huomattava, ettei henkilön tarvitse kyetä määrittelemään omaa avun tarvettaan ilman apua ja tukea. Apuna voidaan käyttää myös henkilön läheisten ja henkilön hyvin tuntevien tietotaitoa, mutta määrittely ei voi perustua pelkästään heidän näkemyksiinsä.

Avun tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää esimerkiksi erilaisia yksilökeskeisen suunnittelun välineitä, jotka auttavat kehitysvammaista henkilöä hahmottamaan omaa elämäänsä ja siihen liittyviä toiveita sekä henkilön eri asioissa tarvitsemaa apua. Henkilön ei tarvitse määrittellä tarvitsemaansa apua sanallisesti, vaan hän voi tehdä sen hyödyntämällä esimerkiksi kuvia, valokuvia tai piirroksia.

Kehitysvammainen henkilö voi pohtia omaa avun tarvettaan etukäteen esimerkiksi läheisensä tai lähityöntekijänsä kanssa ja esittää näkemyksensä palvelusuunnitelmapalaverissa joko itsenäisesti tai tuettuna. Hän voi ottaa palaveriin mukaansa valitsemansa tukihenkilön, joka auttaa häntä tarvittaessa. Kehitysvammainen henkilö voi halutessaan käyttää oman mielipiteensä ilmaisemiseen esimerkiksi henkilökohtaisen avun korttia.

[Henkilökohtaisen avun kortti \(kvps.fi\)](#)

[Henkilökohtaisen avun esitteet ja työvälineet \(kvps.fi\)](#)

Henkilökohtaisen avun tarpeet

Kehitysvamma aiheuttaa elinikäistä tuen tarvetta, minkä vuoksi kehitysvammainen henkilö tarvitsee välttämättä ja toistuvasti jonkun toisen henkilön apua joko

- kotona
- kodin ulkopuolella
- opiskelussa
- työssä tai vapaa-ajalla
- tai kaikissa edellä mainituissa.

Kyse on asioista, jotka kehitysvammainen henkilö tekisi ja joihin hän osallistuisi itsenäisesti, mutta joiden tekeminen ja joihin osallistuminen ei henkilöllä olevan vamman aiheuttamien rajoitteiden vuoksi onnistu ilman toisen ihmisen apua.

Konkreettisesti tekemisessä ja osallistumisessa tarvittavan avun lisäksi kehitysvammainen henkilö tarvitsee usein apua myös

- havaintojen ja johtopäätösten tekemiseen
- asioiden ja asiayhteyksien ymmärtämiseen
- päätösten ja valintojen tekemiseen
- ongelmien ratkaisemiseen
- kokemuksista oppimiseen ja
- oman toiminnan suunnitteluun.

Kehitysvammaisen henkilön avun tarpeet voivat vaihdella eri toimintaympäristöissä. Uusien asioiden oppiminen voi olla hidasta ja opitun asian siirtäminen uuteen ympäristöön vaikeaa. Jonkin asian tekeminen voi sujua tutussa ympäristössä hyvin, mutta ympäristön muuttuessa ei.

Henkilökohtaisen avun järjestämisen tavat

Periaatteessa kaikki henkilökohtaisen avun toteuttamistavat soveltuvat myös kehitysvammaiselle henkilölle. Kehitysvammaisen henkilön henkilökohtainen apu toteutetaan useimmiten käyttäen avustajapalvelua tai palveluseteliä.

Kehitysvammainen henkilö voi kuitenkin toimia myös työnantajamallin mukaisissa työnantajatehtävissä hänelle räätälöidyn avun ja tuen turvin. Henkilöä ohjataan ja autetaan tarvittaessa avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa. Työnantajana toimiminen on vaativaa, ja henkilön kanssa tulee huolellisesti pohtia tämän järjestämistavan hyötyjä ja haittoja.

Toteutustavasta riippumatta kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada apua päätösten ja valintojen tekemiseen, toimipa hän sitten työnantajana, työnjohtajana tai työtä ohjaavana asiakkaana.

Henkilökohtaisesta avusta tukea asumiseen ja osallistumiseen

Kehitysvammaisen henkilön asumisessaan tarvitsemaa apua voidaan järjestää henkilökohtaisena apuna. Henkilökohtaisen avun eri järjestämistapoja voidaan yhdistää toisiinsa, samoin kuin muihin vammaispuolustukseen ja muun sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin.

Henkilökohtainen apu ei sulje pois mitään palveluja, vaan tavoitteena on, että asiakkaalle saadaan räätälöityä hänen tarpeitaan mahdollisimman hyvin vastaava tukipaketti. Tavoitteena on, että palvelut täydentävät toisiaan.

Kehitysvammaisen henkilön kohdalla välttämätön henkilökohtainen avustaminen kotona ja kodin ulkopuolella tarkoittaa avustamista

- päivittäisissä toimissa
- työssä ja opiskelussa
- harrastuksissa
- yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai
- sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Myös asumispalvelujen piirissä oleva kehitysvammaisen henkilö voi saada henkilökohtaista apua. Henkilö saa tällöin tarvitsemansa asumiseen liittyvän avun palvelukodin henkilökunnalta, minkä lisäksi hän voi saada henkilökohtaista apua esimerkiksi

- kodin ulkopuolella tapahtuviin toimintoihin, harrastamiseen ja vapaa-aikaan
- kotona tapahtuvaan henkilökohtaiseen harrastamiseen ja vapaa-ajan toimintaan tai
- neuvontaa, keskusteluapua ja tukea.

Asumiseen liittyviä palveluja voidaan täydentää henkilökohtaisella avulla, mikäli asumisen tukipalvelut eivät riitä turvaamaan kehitysvammaisen henkilön tarvitsemia palveluja kodin tai asumispalveluyksikön ulkopuolella.

Tulevaisuudessa keskeisimmän haasteen kehitysvammaisten henkilöiden asumisen järjestämisessä muodostaa yksilöllisten asumisratkaisujen räätälöiminen kaikille kehitysvammaisille henkilöille heidän yksilöllisistä toiveistaan ja tarpeistaan lähtien. Tämä tarkoittaa asumista tukevien ratkaisujen kehittämistä siten, että mahdollisimman moni kehitysvammaisen henkilö voisi niin halutessaan asua omassa asunnossaan yksilöllisen avun ja tuen turvin.

Tarvetta on kehittää myös yksilöllisen tukemisen malleja erilaisissa ryhmämuotoisissa asumisratkaisuissa asuville henkilöille. Askelia kohti yksilöllisempiä ratkaisuja voidaan ottaa jo nyt hyödyntämällä esimerkiksi henkilökohtaista apua.

Kehitysvammaisen henkilö ja henkilökohtainen apu -osion kirjoittaja:

Minna Harjajärvi, projektipäällikkö, RATTI-hanke, Kehitysvammaliitto

Henkilökohtainen apu vapaa-ajan toiminnoissa

Kuka on oikeutettu henkilökohtaiseen apuun vapaa-ajan toiminnoissa?

Hyvinvointialueen on järjestettävä henkilökohtaista apua siihen oikeutetuille päivittäisten toimien, työn ja opiskelun lisäksi myös muihin toimintoihin. Näitä muita toimintoja ovat harrastukset, yhteiskunnallinen osallistuminen ja vuorovaikutuksen ylläpitäminen. Niitä nimitetään tässä yhteisnimityksellä vapaa-ajan toiminnot.

Vapaa-ajan toimintojen sisältö ja laajuus riippuvat vaikeavammaisesta henkilöstä itsestään. Henkilön elämäntilanteesta, luonteesta, toiveista ja mielenkiinnon kohteista riippuu, minkälaisiin toimintoihin ja miten paljon hän apua tarvitsee. Vapaa-ajan toimintoja ovat ne toimet, joissa henkilö tarvitsee apua, ja jotka eivät kuulu päivittäisiin toimiin, työntekoon tai opiskeluun.

Henkilökohtaista apua vapaa-ajan toimintoihin voi saada vaikeavammaisen henkilö. Vaikeavammaisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että henkilö tarvitsee välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen näistä toiminnoista eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista. Lisäksi vammaispalvelulaki edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määrittellä avun sisältö ja toimintatapa.

Korkeimman hallinto-oikeuden käytännön mukaan voimavararajausta ei tule ymmärtää liian tiukasti. Henkilö voi pystyä määrittelemään henkilökohtaisen avun sisällön ja toimintatavan, vaikka hän käyttäisi vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja tai tarvitsisi tukea tai tulkkausta oman mielipiteensä ilmaisussa. Oikeuskäytännössä on katsottu, että voimavaraedellytys voi täytyä myös osittain. Henkilöllä saattaa olla voimavaroja määritellä oma avuntarpeensa esimerkiksi juuri vapaa-ajan toimissa, vaikka päivittäisten toimien suhteen ei siihen kykenisikään.

Oikeus henkilökohtaiseen apuun vapaa-ajalle on subjektiivinen oikeus. Hyvinvointialue ei siis voi määrärahojen puutteeseen vedoten olla myöntämättä riittävää määrää henkilökohtaista apua siihen oikeutetuille.

Henkilökohtainen apu lapselle vapaa-ajan toimiin

Hyvinvointialueen on myönnettävä henkilökohtaista apua vapaa-ajan toimintoihin paitsi aikuisille myös lapsille, jos laissa määritellyt edellytykset täyttyvät. Näitä edellytyksiä ovat siis vaikeavammaisuus ja siitä johtuva välttämätön ja toistuva avun tarve. Henkilökohtainen apu mahdollistaa lapsen oikeuden toimia ikätasoonsa nähden, kuten muutkin lapset ja tehdä asioita ilman vanhempiaan.

Kun arvioidaan sitä, minkä ikäinen lapsi tarvitsee henkilökohtaista apua vapaa-ajalle ja minkä ikäinen vielä liikkuu pääasiallisesti vanhempiensa kanssa, verrataan tilannetta saman ikäisen vammattoman lapsen tilanteeseen. Esimerkiksi pieni lapsi ei vielä kulje yksinään harrastuksissa tai kaverien luona eikä siis vielä tarvitse siihen henkilökohtaista apuakaan. Sen sijaan pienikin lapsi voi määritellä, mitä hän haluaa esimerkiksi leikkiessään tehdä ja miten siinä pitää häntä avustaa. Isompi lapsi ei yleensä enää vietä kaikkea vapaa-ajansa isän tai äidin kanssa ja hänelle vapaa-ajan henkilökohtainen apu voi hyvinkin olla välttämätöntä. Lapsen kehitykseen kuuluu olennaisena osana vähittäinen irtautuminen vanhemmista. Henkilökohtainen apu mahdollistaa myös vaikeavammaisen lapsen kehityksen kohti itsenäistä elämää.

Miten paljon hyvinvointialueen on järjestettävä henkilökohtaista apua vapaa-ajan toimintoihin?

Henkilökohtaista apua on järjestettävä harrastuksia, yhteiskunnallista osallistumista ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten vähintään 30 tuntia kuukaudessa.

Lakiin kirjattu tuntimäärä on vähimmäistuntimäärä. Todellinen tarvittava tuntimäärä selviää avuntarpeen kartoituksen ja palvelusuunnitelman avulla sekä asiakkaan tekemän hakemuksen pohjalta. Hyvinvointialueilla voi siis olla velvollisuus myöntää myös suurempi tuntimäärä kuin 30 tuntia kuukaudessa.

Erityistapauksissa hyvinvointialueen on mahdollista myöntää asiakkaalle myös vähemmän kuin 30 tuntia kuukaudessa. Silloin hyvinvointialueen on kuitenkin selvitettävä ja osoitettava, ettei suurempi tuntimäärä ole asiakkaalle tarpeen.

Mikä tuottamistapa soveltuu henkilökohtaiseen apuun vapaa-ajan toimissa?

Kuten muussakin henkilökohtaisessa avussa, myös vapaa-ajan toimia varten järjestettävässä henkilökohtaisessa avussa on kolme tuottamisvaihtoehtoa.

Hyvinvointialue voi järjestää henkilökohtaista apua:

1. työnantajamallin mukaisesti,
2. palvelusetelillä,
3. ostopalveluna tai tuottamalla palvelun itse taikka sopimuksin yhdessä yhden tai useamman hyvinvointialueen kanssa.

Sopivin tuottamistapa selvitetään arvioimalla henkilön tarpeita ja toivomuksia sekä hyvinvointialueella käytettävissä olevia henkilökohtaisen avun tuottamistapoja.

Hyvinvointialueen on järjestettävä henkilökohtaista apua siihen oikeutetuille sellaisella tavalla, jota he kykenevät todellisuudessa käyttämään. Keskeistä kaikkien tuottamistapojen osalta on, että asiakkaalla säilyy itsensä määräämisoikeus ja valinnanvapaus avustamisen sisällön, ajankohdan ja avustajan henkilön suhteen.

Suhde muihin palveluihin ja tukitoimiin

Vapaa-ajan toimiin voidaan järjestää henkilökohtaista apua riippumatta siitä, miten vaikeavammaisen henkilön avustaminen muissa jokapäiväisissä toimissa on järjestetty. Se, onko palvelut järjestetty kotiin vai esimerkiksi palvelutaloon, ei siis ole merkityksellistä. Myöskään sillä, minkä lain nojalla palvelut on myönnetty, ei ole merkitystä henkilökohtaisen avun myöntämisen kannalta. Olennaista on henkilön vaikeavammaisuudesta johtuva henkilökohtaisen avun tarve harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Kehitysvammaisen henkilön palvelut ja tukitoimet on järjestettävä ensisijaisesti vammaispalvelulain nojalla. Jos siis kehitysvammaisen, esimerkiksi ryhmäkodissa asuva henkilö hakee henkilökohtaista apua vapaa-ajan toimiin, se on hänelle myönnettävä, mikäli vammaispalvelulain mukaiset edellytykset täyttyvät. Jos kehitysvammaisen henkilön ei voida katsoa kuuluvan henkilökohtaisen avun piiriin, on hyvinvointialueen järjestettävä välttämättömät palvelut esimerkiksi sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain muiden pykälien (VPL 8 § 1 mom tai 9 § 1 mom) tai kehitysvammalain nojalla tukihenkilötoimintana.

Päätöksenteossa on muistettava, että hyvinvointialueen viranhaltijalla on velvollisuus aina pyrkiä asiakkaan edun kannalta parhaaseen ja perusoikeuksia parhaiten toteuttavaan ratkaisuun.

Lähteet

[Laki ammatillisesta koulutuksesta \(531/2017\) \(Finlex\)](#)
[Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi: HE 39/2017 \(Finlex\)](#)

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta. [StVM 32/2008 vp \(Eduskunta\)](#)

Ahola, Sanna & Konttinen, Juha-Pekka (2009) Uudistuva vammaispalvelulaki - oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. Assistentti.infon julkaisuja: INFO-sarja nro 6.

Räty, Tapio: Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry. 2010.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

[Hallituksen esitys 166/2008 \(Finlex\)](#)

[STM: Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien \(pdf 54,2 kt\)](#) STM:n kuntainfo 4/2009

Ahola, Sanna & Konttinen, Juha-Pekka (2009). Uudistuva vammaispalvelulaki - oikeus henkilökohtaiseen apuun muuttuu. Assistentti.infon julkaisuja: INFO-sarja nro 6.

[Hallituksen esitys vammaispalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta: \(HE 166/2008\) \(Finlex\)](#)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

[Hallituksen esitys vammaispalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta: \(HE 166/2008\) \(Finlex\)](#)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

[Näkökohtia henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseksi \(Finlex\)](#) Oikeuskansleri, Diaarinumero: 1052/1/06

Konttinen, Juha-Pekka (2010) Omainen avustajana. Assistentti.infon julkaisuja. INFO-sarja nro 7.

[Työaikalaki \(Heta-liitto\)](#)

[Hallituksen esitys eduskunnalle työaikalaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi: \(HE 158/2018\) \(Finlex\)](#)